

עלון דברי חיים לפרשת בלק

אבל הכוונה בדבריה היא: נכון שעשיתי עתה מעשים מוזרים ומקוממים. אבל "מה עשיתי לך" עד כה – הלא תמיד הייתי צייתנית וכנועה, ואם כן היה לך להעלות על דעתך שכנראה יש סיבה מצדקת להתנהגותי. רק כאשר בלעם לא הבין לכוונתה, וענה לה בכעס: "כי התעללת בי", פירשה האתון את כוונתה: איני מתכוונת להתנהגותי עתה, אלא "ההסכן הסכנתי לעשות לך כה"...

בינה לעתים

"מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל" (כ"ד, ה')
יש להבין מדוע, מכל ברכותי של בלעם, הוא נפעם כל כך בברכה זו עד שקרא: "מה טובו" בהשתוממות!

אלא כבר אמרו חז"ל שכל ברכותיו של בלעם נהפכו לקללות רח"ל, חוץ מברכה זו שנסובה על בתי הכנסת והמדרש, שנתרה בעינה. מכיון שבלעם ראה שברכה זו תתקיים – תמה ונצטער וקרא: "מה טובו" – מדוע טובו...

רבי מאיר פאפריש זצ"ל

מעשה באדם שנשא דברים ונתקל בלשונו. אמר "פיתחו לי פתח כפתחו של מחט, ואפתח לכם כפיתחו של בלעם"...

חייבו השומעים, לא נעים. שמע הגאון מטשיבין זצ"ל, והתפעל עד מאד: אכן, אכן! זה הוא פתחו של בלעם! תמהו השומעים. והגאון הסביר: חז"ל הקדושים אמרו שבלעם נשא עיניו וראה את ישראל שאין פתחיהם מכוונים זה כנגד זה, החליט שלא לקללם ואמר "מה טובו אהליך יעקב", שאין פתחיהם מכוונים זה כנגד זה. והיינו, שראה שהפתח שישראל פותחים לבורא יתברך והפתח שהבורא יתברך פותח להם – אינם מכוונים זה כנגד זה. כי ישראל פותחים פתח כחודו של מחט, והבורא יתברך פותח להם פתח כפיתחו של אולם, שעוברות בו עגלות טעונות שפע ברכה והצלחה עד בלי די – ואם כה גדולה חיבתו, כיצד יוכל לקללם. ובכן, כלום לא צדק הדורש באמרו שזה הוא פיתחו של בלעם...

"ויספוק את כפיו...ועתה ברח לך אל מקומך" (כ"ד, י')
יש להבין מדוע דווקא עכשיו כל כך כעס בלק, ושלח מעליו את בלעם, ומדוע לא ניסה שוב לשכנעו שיקלל ממקום אחר?

אלא, הרי בסוף הנבואה האחרונה, אמר בלעם "ואורדיך ארור", ואם כן, מעכשיו לא יתכן שיקלל את ישראל, ולכן בלק כעס כל כך.

מאור עינים

מאמר השבוע

"ויקם בלעם בבקר ויאמר אל שרי בלק לנו אל ארצכם כי מאן ה' לתתי להלוך עמכם" (כ"ב, ג')

וברש"י "להלך עמכם" אלא עם שרים גדולים מכם. למדנו שרוחו גבוהה ולא רצה לגלות שהוא ברשותו של מקום. כיצד בלעם נימק את כוונת ה' במונעו אותו מללכת איתם ולקלל את ישראל בהגנה על כבודו "אלא עם שרים גדולים מכם", וככה הסביר את דבר ה' שאמר לו "לא תלך עמהם..."?

"את אשר תברך מבורך ואשר תאור" (כ"ב, ו')
יש לדקדק מדוע בתחילה כתוב "את אשר תברך – מבורך", כבר מבורך הוא, ואילו ב"אשר תאור" כתוב "ואור" בלשון עתיד?

קודם כל יש להבין מה היה כח שהיה לבלעם לברך, דבשלמא לקלל היה לו כח באשר היה עין הרע. ועוד, שידוע היה לכוון לאותו רגע שהקב"ה זועם בו, ושולטת הנהגת מידת הדין. אבל מה הקשר בינו – לברכות? ברם, נראה כי לעולם ברכת בלעם כברכת חמור. אלא שהרשע היה מערים, כשהיה רואה באיצטגנינות שפלוני יעלה לגדולה, וכדומה, היה עושה שמברכו. וכשבא הדבר ומתברך, חושב שברכתו של בלעם גרמה. ולא כן הוא, אלא מזלו גרם. וכמו כן עשה לבלק, שראה בכוכבו שעתידי למלוך במואב וברכו דבר עצמו, לדמותו כי הוא הסובב. מעתה יתכן שהתורה הקדושה רמזה זאת בדיוק הכתוב: "אשר תברך" – כבר "מבורך" הוא, ולא אתה גרמת, אבל "אשר תאור – ואור" בקללתך...

האור החיים

"עתה לכה קבה לי אותו" (כ"ב, י"א)

הנה כשפנה בלק אל בלעם הוא משתמש במילים "ועתה לכה נא ארה לי את העם הזה", ובלק משנה ואומר להקב"ה שבלק ביקש ממנו "לכה קבה לי אותו", והקב"ה משנה ואומר לבלעם "לא תאור את העם". מה פשר השינוי?

המילה "ארה" מבטאת קללה אך לא מסוג כל כך קשה כמו "קבה". לכן בלעם שחשש שה' יאסור עליו לקלל את ישראל אמר להקב"ה שבלק ביקש "לך קבה" כי אמר בלעם, אם ה' יאסור עלי לקוב את ישראל, עדיין תישאר בידי האפשרות לארור אותם, שאת זה ה' לא יאסור עלי. אבל הקב"ה שידוע מחשבות, אמר לו "לא תאור את העם" לא לקוב ולא לאור – "כי ברוך הוא".

רבי יוסף ברבי זצ"ל

"ויקם בלעם בבקר ויחבוש את אתונו וילך עם שרי מואב" (כ"ב, כ"א)
וברש"י: מכאן שהשנאה מקלקלת את השורה, שחבש הוא בעצמו. אמר הקב"ה: רשע, כבר קדמך אברהם אבינו שנאמר "וישכם אברהם בבקר ויחבוש את חמורו".

יש לפרש הכוונה על פי מה שכתוב בחובת הלבבות שצריך האדם ללמוד זריזות לדבר מצוה מזריזותם של עובדי עבירה לתאוות לבם. ועל פי זה יש לומר, כי מזריזותו של בלעם הרשע לקלל את בני ישראל, היינו יכולים ללמוד מידת הזריזות לעבודת ה', אבל אם כן, היה בלעם הרשע סיבה רחוקה לעבדי ה', ולכן אמר לו הקב"ה: "רשע, כבר קדמך אברהם אבינו" – ואין אנו צריכים ללמוד ממך מידה זו כלל...

חתם סופר

"ותאמר לבלעם מה עשיתי לך כי הכיתני זה שלש רגלים" (כ"ב, כ"ח)
וצ"ב מה שאלה היא זו "מה עשיתי לך"? האם נטייתו מן הדרך, לחיצת רגל בעליה אל הקיר ורביצתה תחתיה אינם כלום, עד שהיא מיתממת ושואלת "מה עשיתי לך"? ועוד, אם הקב"ה כבר נתן בה כח הדיבור, היתה צריכה לפתוח את הפה בהצטדקות, ולומר שלא במעל ובמרד עשתה כל זאת, אלא מפני המלאך שראתה?

עיוות זה נעוץ בתכונה אנושית המצויה ביותר והיא: האדם שומע מה שהוא חפץ לשמוע.

במסכת גיטין דף מה. מסופר על רב עיליש שנשבה, ויום אחד היה יושב אצלו בן אדם שהיה בקי בשפת הציפורים. הגיע עורב וקרא לו. שאל רב עיליש את הבן אדם מה אומר העורב. והשיב שהוא אומר "עיליש ברח עיליש ברח". אמר רב עיליש שהעורב הוא שקרן ואיני מאמין לו. אחר כך הגיעה יונה וקראה, שאל את הבן אדם מה היא אומרת, והשיב שהיא אומרת "עיליש ברח, עיליש ברח". אמר רב עיליש: כנסת ישראל נמשלה ליונה וכנראה שעתיד להתרחש לי נס, ואכן ברח וניצל.

הגליון הש"ס שואל המכאן משמע דרב עיליש לא הבין שפת הציפורים, שא"כ למה פנה אל הבן אדם הבקי בשפת הציפורים. ומאיך גיסא הערוך מוכיח מכאן דרב עיליש ידע בשפת הציפורים?

התירוץ הוא דלערוך היה קשה שאלת המהרש"א מדוע רב עיליש סמך על הבן אדם [שכנראה היה נכרי], הרי כשם שלא רצה להאמין לעורב, כן לא היה לו להאמין לגוי. ועל זה אומר הערוך דמכאן מוכיח דרב עיליש כן ידע בשפת הציפורים, אלא חשד את עצמו שהוא שומע את מה שהוא רוצה לשמוע, לכן בדק אם חשדו מוצדק או לו ע"י הנכרי, ולאחר שאמר לו הנכרי שהיונה אמרה לו לברוח, נתיישבה דעתו.

מכאן לומדים יסוד גדול שהאדם חייב לעמוד בכל עת על המשמר, ולבדוק אם הדברים שהוא שומע אכן נאמרו, או שמה שומע הוא את אשר הוא תאב ומעוניין לשמוע.

מסופר על הגרא"ז מלצר שבגיל 13 נסע ללמוד בישיבת "וולאזין", על אף שהבחורים הכי צעירים שהיו שם היו בני 16, בכל זאת נעשה תוך זמן קצר לאחד הבחורים המצויינים בישיבה. בימים אלו עניות שררה בישיבות, וחיו חיי דוחק ועוני. לגרא"ז מלצר היתה אחות שהיתה כבר נשואה וידעה שהבחורים סבלו רבות מרעב, לכן שלחה לאחיה חבילות אוכל ובתוכה היו קוביות סוכר שהיו יקרות מאד בימים אלו.

למרות זאת הגרא"ז מלצר שמר את החבילה בחדרו במשך כשנה עד שנסע הביתה לחופשה והחזיר את החבילה לאחותה. לתדהמתה, הסביר לה אחיו שלפי הדין מה שקנתה אשה קנה בעלה, וידוע לי מצבכם הכספי הקשה, וחששתי שמא שלחת לי את הסוכר בלי ידיעת בעלך ויש בזה משום חשש גזל.

א"כ שאלה אותו האחות מדוע לא החזרת לי את החבילה, או שהיית שולח מכתב אם ביקשתי רשות מבעלי? ענה לה שאם הייתי שולח את החבילה או מכתב, הדבר היה עלול להיוודע לבעלך והייתי גורם חלילה לבעיות שלום בית ולעגמת נפש, לכן חיכיתי עד אשר אוכל לשאול על כך בעצמי.

ואילו היה הגרא"ז מלצר שומע מה שלבו חפץ היה מגיע לידי החלטה שבדואר קיבלה אחותו רשות מיד בעלה והכל מותר, ואין כאן שום חשש של גזל. אבל הוא לא עשה כל אלא הבין שכל דבר שיש בו ספק או חשש שאלה, צריך לברר את העניין ולעמוד על בוריו.

ע"פ שיחות מוסר

סיפור השבוע

"אם יתן לי בלק מלא ביתו כסף וזהב לא אוכל לעבור את פי ה'" וכ"ב, י"ח

מסופר שלפני כארבעה דורות ביקשה המלכות הרשעה לשבש את אורחות עם ישראל ולהחדיר לתוכו רוחות זרות, והקימה "בית מדרש לרבנים", מעין מוסד להשכלה גבוהה שיכשיר רבים בישראל. מובן שקמה התנגדות עזה לשינוי צביון הישיבה המסורתית, המקובל בישראל מדורי דורות. אבל השר הגוי לא הבין על מה הרעש ומה המהומה: מה יש אם ילמדו לפי תכנית לימודים מגובשת בכעין אוניברסיטה, כמו – להבדיל – רופאים ומשפטנים?

לך תסביר זאת לגוי... הגאון רבי ישראל סלאנטר זצ"ל מצא זווית ראייה מעניינת, שגם גוי יבין אותה.

הוא שאל את השר שאלה: אנו נתקלים בתופעה מעניינת. כשבאים לרופא, נתבעים לשלם כסף, והרבה כסף, ולא רק לטיפול, אף להתייעצות. ככל שהרופא גדול יותר, מומחה יותר, התעריף עולה ומרקייע שחקים. ואם מבקשים ממנו לנתח – יש לשלשל לידיו הון תועפות. וככל שהתשלום עולה, כך משתפר היחס.

הוא הדין במשפטן. אם יעלה לויתן בחכה, יתמסר כל כולו למשפט, יפשפש בכל התקדימים, יפלפל פלפולים ומציא המצאות. אבל אם איזה

דלפון ישכור את שירותיו, ייצג אותו בלאחר יד. ואם אין ידו משגת, ישיב פניו ריקם!

ואילו ברבנים, נתקלים אנו ביחס הפוך. אדם שבא לשאול שאלה, להיוועץ בכל עניין, יתקבל במאור פנים בלא לשלם פרוטה. "הנוטל שכרו לדון, דינו בטלים" אומרת המשנה. ועוד זאת: מלבד הכלל ש"דין פרוטה כדין מאה", הרי כשבא לפניו עני לשאול על תרנגולת, הם ייצאו מגדרם כדי להכשירה, כי זהו "הפסד מרובה" עבורו. וכשבא לפניו ענינה של עגונה אומללה, הם "יהפכו עולמות" כדי למצות לה היתר נישואין. ליבם פתוח כאולם לכל מצוקת עני ודל, סובל וכואב, ודלתם פתוחה לפניו יומם ולילה. עד שהוצרכו לאזהרה: "ודל לא תהדר בריבוי!" לא זו בלבד שאינם חומדים כסף וזהב, אלא שהם מעניקים צדקות ונדבות ככל יכולתם – אמור נא לי, מה פשר השוני הזה בהנהגה בין הרב למשפטן, ובין הצדיק לרופא?

השר הנכרי תמה, חשב, ולא מצא תשובה.

"אני אומר לכבודו", השיב הגאון על שאלתו. "הרופא לומד במוסד להשכלה גבוהה לשם השגת מטרות. והמטרה היא: המקצוע, וההתמחות בו. ומטרת ההתמחות – העושר. הכסף שהוא מכניס. אם במהלך לימודיו סובל הוא מחסור כסטודנט ומתמחה – הרי זה למען השגת המטרה הנכספת, הרווחה המעותדת. וכשהוא משיג את הכסף – השיג את המטרה.

אבל הרב, לומד בישיבה ובכולל אברכים תורה לשמה. כך דרכה של תורה, פת במלח תאכל ובתורה אתה עמל. לכן קרוב הוא ברוחו אל העני והסובל. רק באין ברירה הוא יוצא מהכולל ומקבל את עול הרבנות, אבל ברוחו – נשאר הוא עם הסובלים והדחוקים...

תקציר ההפטרה מיכה ד'

מפסירין "והיה שארית". לעתיד לבא עם ישראל לא יקווה לשום אדם בעולם כי אם בה' מבטחו. ישראל יהרגו את הגויים בלי עומד בפניהם. ה' יסיר את ערי המבצר וכי לא יצטרכו להם, וכן יסיר את העבודה זרה והכישופים. ה' ינקום בגויים על שלא שמרו את תורתו.

ה' מוכיח את ישראל שעשו את הרע בעיני ה' אף שה' הרבה להיטיב להם. הנביא מונה כאן כמה טובות שה' עשה לישראל: הוציאם ממצרים, שלח להם משה, אהרן ומרים, לא כעס בעת שבלק רצה לכלות את עם ישראל ע"י בלעם.

ומסיים הנביא שה' לא דורש מאתנו עבודה רבה "כי אם עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת עם אלוהיך".

שבת שלום! מזל טוב!

יוצא לאור לרגל התזונה

החתן המופלג רפאל משה לבית משפחת בן עזרי ני"י

עב"ג הכלה המהוללה לבית משפחת שכטר שתחי

שיזכו לבנות בית נאמן בישראל בדורות ישרים ומבורכים!

לקבלת הגליון באימייל נא לשלוח אימייל ל-

kosssover@gmail.com